

Utbildningsdepartementet
103 33 Stockholm

Yttrande över Gemensamt ansvar – en modell för planering och dimensionering av gymnasial utbildning (SOU 2020:33)

Folkbildningsrådet har fått möjlighet att lämna synpunkter på betänkande av utredningen om planering och dimensionering av komvux och gymnasieskolan.

Folkbildningsrådets yttrande avgränsas till resonemang och förslag som har betydelse för folkhögskolan.

Sammanfattning

- Folkbildningsrådet beklagar att utredningen inte ser folkhögskolan som en viktig resurs och samarbetspartner vid planering och dimensionering av gymnasial utbildning. Folkhögskolan fyller idag en viktig komplementär roll vid sidan av det ordinarie skolväsendet. Vi utvecklar vårt ställningstagande under rubriken Folkhögskolan som utbildningsform.
- Folkbildningsrådet anser att det är viktigt att även folkhögskolans verksamhet synliggörs och finns med när man ska sätta regionala ramar och sluta samverkansavtal.
- Folkbildningsrådet bifaller den föreslagna 8 e § i studiestödsförordningen (2000:655).
- Folkbildningsrådet anser en elev inom kommunal vuxenutbildning med intyg från studier vid folkhögskola ska av rektor kunna ges betyget E utan att genomgå prövning i en kurs.

Folkbildningsrådets ställningstaganden och synpunkter

Förordningsändringar

När det gäller studiebidrag till eget boende bifaller Folkbildningsrådet den föreslagna 8 e § i studiestödsförordningen (2000:655) och ser positivt på att studiebidrag till eget boende ska få lämnas om den studerande läser på en folkhögskola och bor på internat, även om utbildningen finns på hemorten eller om en motsvarande utbildning finns där.

Övergång mellan folkhögskola och komvux

Folkbildningsrådet vill också påtala att det är angeläget att Valideringsdelegationens förslag i betänkande SOU 2019:69 genomförs; en elev inom kommunal vuxenutbildning med intyg från studier vid folkhögskola ska av rektor kunna ges betyget E utan att genomgå provning i en kurs.

Breddat ämnesutbud – större ämnesmässiga valmöjligheter

Ett skäl som utredningen anger för ökad samordning av dimensioneringen av gymnasieskolan och komvux är att bredda deltagarnas valmöjligheter till olika (yrkesinriktade) gymnasieutbildningar. Folkbildningsrådet anser att folkhögskolans roll som komplement till det reguljära skolväsendet borde framhållas i det sammanhanget. Folkhögskolan genomför en omfattande verksamhet med 55 olika inriktningar inom särskild kurs och 26 olika inriktningar inom allmän kurs. Av de särskilda kurserna utgjordes ett drygt 30-tal inriktningar av yrkesutbildning på eftergymnasial nivå, med ca 6 400 deltagare totalt. Störst var *Fritidsledarutbildningen*. Andra populära kursinriktningar var *Beteendekunskap, humaniora och Informationsverksamhet & medieutbildning*.

Breddat utbud geografiskt – större valmöjligheter geografiskt

I analogi med ovanstående utgör folkhögskolan en infrastruktur som också bidrar till att bredda utbudet av utbildning för unga och vuxna i hela landet.

De 155 folkhögskolorna erbjöd långa folkhögskolekurser i 156 av landets kommuner hösten 2019. Det är en ökning med 16 kommuner sedan 2017.

Under senare år har folkhögskolans deltagare i allmän och särskild kurs blivit fler framför allt i landets så kallade större städer, men även i Stockholm, Göteborg och Malmö. I relation till kommunernas invånarantal

är dock andelen deltagare i allmän och särskild kurs störst på landsbygden och i de kommuner som omger landets tätorter och mindre städer.

Folkhögskolan som utbildningsform

De första folkhögskolorna grundades redan 1868. Folkhögskolan har sedan starten varit ett accepterat komplement till det ordinarie utbildningssystemet – ursprungligen folkskolan och i modern tid grund- och gymnasieskolan.

Allas kunskap – Allas bildning

I folkbildningspropositionen *Allas kunskap – Allas bildning* (prop. 2013/14:172) slår regeringen fast att folkhögskolan är en del av utbildningssektorn samt konstaterar att folkhögskolan är en unik utbildningsform eftersom den når deltagare som andra utbildningsanordnare inte når. Vidare lyfter regeringen fram att folkhögskolorna är bra på att hjälpa studerande, som av olika anledningar inte har lyckats inom andra utbildningsformer, vidare till studier eller arbete.

Regeringen har uttryckt att utbildningen i den formella skolan inte passar alla elever och att behovet av andra metoder och lärformer växer, vilket inneburit att folkbildningens pedagogik är ett viktigt komplement. Folkbildningsrådet delar denna bedömning.

Folkhögskolan tar ett stort ansvar för att höja utbildningsnivån och utjämna utbildningsklyftor i samhället. En växande andel av deltagarna på folkhögskolans kurser har kort utbildningsbakgrund, begränsade svensk-kunskaper eller en funktionsnedsättning.

Tidigare utredningar

Frågan om relationen mellan det ordinarie skolväsendet och folkhögskolan har tidigare behandlats i flera andra utredningar. Folkbildningsrådet vill relatera till några av dem.

I betänkandet *En andra och en annan chans – ett komvux i tiden* (SOU 2018:71) gjorde utredningen bedömningen att folkhögskolan har en viktig roll för deltagare med funktionsnedsättning. I vårt yttrande över denna utredning lämnade Folkbildningsrådet förslag i syfte att underlätta

övergångar mellan folkhögskola och komvux. Det handlade dels om frågor om förtur, dels om tillgodoräknande av behörigheter från folkhögskola.

I vårt yttrande över *Vårt gemensamma ansvar för unga som varken arbetar eller studerar* (SOU 2018:11) lyfte vi fram behovet av vägledningssamtal och vikten av att målgruppen får information om hur komplettering kan göras inom olika skolformer, både komvux och folkhögskola. I sammanhanget vill vi informera om att Folkbildningsrådet är inbjuden och aktiv i de fördjupande dialoger som Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor för närvarande arrangerar inom ramen för sitt uppdrag att utveckla ett nationellt samordnat stöd till ungdomar som varken arbetar eller studera.

Folkbildningsrådet har i yttrande över Skolkommissionens slutbetänkande *Samling för skolan – Nationell strategi för kunskap och likvärdighet* (SOU 2017:31) fört fram folkhögskolans roll för dem som inte fått sina utbildningsbehov tillgodosedda i det ordinarie skolväsendet, lämnat gymnasiet i förtid och/eller behöver en andra chans i en alternativ studiemiljö.

Utbildningsformen folkhögskola

Utbildningsformen folkhögskola styrs inte av skollagen. Ramar för utbildning anges i förordningen (2015:218) om statsbidrag till folkbildningen samt i de villkor och riktlinjer som Folkbildningsrådet fastställer, bland annat vad gäller lärartäthet, studieomdömen och behörigheter.

Allmän kurs, som finns vid alla 155 folkhögskolor i landet, ger studerande som saknar grundskole- eller gymnasieutbildning en ny möjlighet att söka vidare till högskola eller yrkeshögskola. Föreskrifter om behörighet till högre studier har meddelats av Universitet- och högskolerådet och Myndigheten för yrkeshögskolan.

Staten har angett fyra syften för sitt stöd till folkbildningen. Ett av dessa är att statens medel ska bidra till att utjämna utbildningsklyftor och höja utbildningsnivån i samhället. År 2019 studerade cirka 59 000 unika deltagare i långa kurser varav 37 procent i allmänna behörighetsgivandekurser och 63 procent i särskilda kurser, många yrkesinriktade. I bilaga redovisas ett utdrag ur rapporten *Folkbildningens betydelse för samhället 2019* som utgör den årliga samlade bedömningen av verksamheter som finansieras av det statliga folkbildningsanslaget.

Rapporten är en viktig del av Folkbildningsrådets årliga åiterrapportering till regeringen. Vidare hänvisar vi i bilagan till ett antal studier kring hur folkhögskolan skapar förutsättningar till sysselsättning för personer som står lågt ifrån utbildning och arbete.

Regeringen har förtydligat folkhögskolans roll

I juni 2018 meddelade regeringen att man fattat beslut om en ändring i regelverket så att folkhögskolan kan anta en person som är yngre än 18 år till allmän kurs, om platsen finansieras på annat sätt än genom statsbidrag till folkbildningen, det vill säga genom kommunala medel. Regeringen har gjort tydligt att utbildningsformen folkhögskola är en viktig del i det svenska utbildningslandskapet.

Under perioden 2015–2018 har regeringen gradvis tillfört 8 000 nya årsplatser vid folkhögskola. Hösten 2020 tillkom ytterligare 2 000 årsplatser varav en majoritet inom vård- och omsorgsutbildning.

Nyligen har regeringen än en gång uttalat att folkhögskolan är en viktig utbildningsform eftersom den når deltagare som andra skolformer inte når. Folkhögskolan ger personer en annan eller andra chans att komma vidare till fortsatta studier eller arbete. Regeringen har även beslutat att fler arbetslösa ska få möjlighet att studera. Arbetsförmedlingen har fått ett tydligare uppdrag att anvisa fler personer till studier framförallt till de reguljära utbildningsanordnarna komvux och folkhögskola.

Mot bakgrund av den bekräftelse av och förväntan på folkhögskolan som utbildningsform som regeringen uttrycker beklagar Folkbildningsrådet att utredningen inte beaktat de värden som folkhögskolan skapar för individ och samhälle.

För Folkbildningsrådet

Maria Graner

Generalsekreterare

Bilaga

Statens syfte med statsbidraget till folkbildningen, särskilt utbildnings- och bildningssyftet

Statistik om folkhögskolans utbildningar

Spännvidden mellan enskilda folkhögskolor är stor, med externat- och internatfolkhögskolor, folkhögskolor förlagda till storstad och på landsbygd, och med stor variation i utbud och inriktning. 113 av folkhögskolorna drivs av idéburna organisationer, övriga av regioner.

Folkhögskolornas kurstyper/verksamhetsformer beskrivs nedan.

- *Allmän kurs (lång kurs)*: allmän kurs är främst avsedd för deltagare som saknar fullständig grundskole- eller gymnasieutbildning. Den kan leda till behörigheter för högre studier motsvarande sådana som kan fås genom det offentliga skolväsendet. En mindre andel av de allmänna kurserna har viss profilering.
- *Särskild kurs (lång kurs)*: på en särskild kurs ägnas större delen av studietiden åt ett speciellt ämnesområde – en särskild profil. Vissa särskilda kurser är yrkesutbildningar, andra riktar sig till speciella målgrupper.
- *Kortkurs (1–14 dagar)*: på en kortkurs ägnas större delen av kurstiden åt ett speciellt ämnesområde, oftast med anknytning till folkhögskolans profil.
- *Kulturprogram*: ett kulturprogram innehåller olika former av kulturella inslag, är riktat till allmänheten och genomförs tillsammans med folkhögskolans kursdeltagare.

Under 2019 erbjöd landets folkhögskolor sammanlagt:¹

¹ Samlad bedömning 2019, s. 78.

- nästan 560 000 deltagarveckor inom allmän kurs, med drygt 22 000 deltagare
- drygt 600 000 deltagarveckor inom särskild kurs, med drygt 37 000 deltagare
- drygt 50 000 deltagarveckor i kortkurs, med 50 000 deltagare²
- ca 2 350 kulturprogram, med nästan 185 000 deltagare.³

Den kompensatoriska rollen

Folkhögskolans utrikes födda deltagare

Andelen utrikes födda deltagare i folkhögskolans långa kurser har vuxit under senare år och varierar stort:

- Allmän kurs, grundskolenivå: 85 procent
- Allmän kurs, gymnasienivå: 32 procent
- Särskild kurs: 17 procent.

En förklaring till att andelen utrikes födda deltagare har vuxit är att allt fler folkhögskolor startar allmän kurs på grundskolenivå, och att dessa kurser framför allt möter behoven bland nyanlända vuxna.

Folkhögskolans deltagare med funktionsnedsättning

Andelen deltagare med funktionsnedsättning under 2019:

- Allmän kurs, grundskolenivå: 21 procent
- Allmän kurs, gymnasienivå: 41 procent
- Särskild kurs: 13 procent.

Sett över tid har antalet deltagare med funktionsnedsättning ökat, och största ökningen har ägt rum inom allmän kurs. Framför allt är det

² Verksamhetens volym beskrivs i deltagarveckor – antal deltagare och deras deltagande i antal veckor. Helårsstudier i de långa kurserna beräknas pågå i 35 veckor.

³ Deltagare i allmän kurs, särskild kurs och kortkurs registreras med personnummer och avser unika personer. Deltagare i kulturprogram registreras inte, antalet deltagare per kulturprogram skattas av folkhögskolorna.

deltagarna med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar som blivit fler, både inom allmän och särskild kurs.

Folkhögskolan är på många sätt en välfungerande utbildningsform för deltagare med funktionsnedsättning. Detta visas bland annat i rapporter från Specialpedagogiska skolmyndigheten, SPSM, och i rapporter från forskare vid Högskolan Jönköping. I rapporterna beskriver deltagare, lärare och rektorer hur tydliga strukturer och folkhögskolans individcentrerade och holistiska grundsyn – förståelsen för individens hela sammanhang – är avgörande för att deltagarna ska trivas och kunna genomföra sina studier.⁴

Folkhögskolan och UVAS

Forskning och utvärderingar bland folkhögskolans deltagare visar på en pedagogisk miljö som ger mod och självförtroende, som i sin tur gör att många kan komma vidare i livet och engagera sig i samhället.

Rapporten *Investing in Youth. Sweden (2016)* ingår som en del i OECD:s arbete med Action Plan for Youth. I rapporten beskrivs folkhögskolan som en andra chans, och som sådan mycket lämpad för ungdomar som varken studerar eller arbetar. Förtjänster som hålls fram är bland annat den helhetssyn på deltagarna och det starka sociala och pedagogiska stöd som folkhögskolan erbjuder.

Även samordnaren för unga som varken arbetar eller studerar talar om folkbildningens möjligheter. I slutbetänkandet *Vårt gemensamma ansvar – för unga som varken arbetar eller studerar* betonas vikten av såväl individstärkande som kunskaps- och kompetensstärkande insatser för den här gruppen unga, och om behovet av att involvera civilsamhället och folkbildningen i arbetet.

⁴ * Specialpedagogiska skolmyndigheten (2017). *Villkor för utbildning. Kartläggning av nuläge för barn, elever och vuxenstudier med funktionsnedsättning.*

* Hedegaard, J. & Hugo, M. (2018). *Utbildning som stödjande miljö för deltagare med högfungerande autism. Rapport från pågående forskningsprojekt om personer med högfungerande autism och deras studiegång.* I Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor. Från skola till arbete. Fördjupad analys av ungas övergång mellan skola och arbetsliv. Slutrapport.

* Hugo, M., Hedegaard, J. & Bjursell, C. (2019). *Folkhögskolan som inkluderande miljö för deltagare med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar.* Encell rapport 1:2019. Encell, Högskolan för lärande och kommunikation.

Värden som folkhögskolan tillför individ och samhälle samt resultat av utbildningarna

Fortsatta studier och arbete

Höstterminen 2019 sökte 5 669 tidigare folkhögskoledeltagare till högskolan, varav 3 452 antogs, det vill säga 61 procent. Det betyder att både antalet sökande och antagna ökade något jämfört med föregående år.

- SCB:s undersökning *Vuxenutbildningens betydelse i det svenska utbildningssystemet. Kompensatoriska effekter av studier inom Komvux och inom folkhögskolans allmänna kurser och SMF* undersöks deltagare i folkhögskolans allmänna kurs. Rapporten visar att av dem som läste vid allmän kurs på gymnasienivå under perioden 2013–2015 fanns 2 800 personer, 16 procent, registrerade vid högskolan höstterminen 2016.
- SCB:s rapport *Etablering på arbetsmarknaden och övergång till högskolestudier efter lång särskild kurs på folkhögskolan* visar att drygt 30 procent av deltagarna i särskild kurs 2012–2014 studerade vid högskolan två år efter att de lämnat särskild kurs vid folkhögskola.

I rapporten *Vuxenutbildningens betydelse i det svenska utbildningssystemet. Kompensatoriska effekter av studier inom Komvux och inom folkhögskolans allmänna kurser och SMF* visar SCB att 23 procent av de deltagare som hade en påbörjad men inte avslutad svensk gymnasieutbildning 2012, hade höjt sin utbildningsnivå minst en nivå 2017 efter att de deltagit i studiemotiverande folkhögskolekurs under 2013–2015. Bland dem som både deltagit i den studiemotiverande kursen och som därefter gått vidare till allmän kurs på gymnasienivå var det 29 procent som höjt sin utbildningsnivå.

Länkar:

https://www.scb.se/contentassets/e16b0bec73954db684c57ec2437057ff/uf0549_2019a01_br_a40br1902.pdf

<https://www.folkbildningsradet.se/globalassets/rapporter/utvarderingar/2017/studiemotiverande-folkhogskolekurs-perspektiv-pa-folkbildning-som-arbetsmarknadsatgard-1.pdf>

Om folkhögskolan och UVAS – från OECD och Samordnaren för unga som varken arbetar och studerar

Rapporten *Investing in Youth. Sweden* (2016) ingår som en del i OECD:s arbete med Action Plan for Youth. I rapporten beskrivs folkhögskolan som en andra chans, och som sådan mycket lämpad för ungdomar som varken studerar eller arbetar. Förtjänster som hålls fram är bland annat den helhetssyn på deltagarna och det starka sociala och pedagogiska stöd som folkhögskolan erbjuder.

Även samordnaren för unga som varken arbetar eller studerar talar om folkbildningens möjligheter. I slutbetänkandet *Vårt gemensamma ansvar – för unga som varken arbetar eller studerar* betonas vikten av såväl individstärkande som kunskaps- och kompetensstärkande insatser för den här gruppen unga, och om behovet av att involvera civilsamhället och folkbildningen i arbetet:

Civila samhällets organisationer liksom folkbildningen bidrar många gånger med innovativa och nya lösningar och fångar upp ungas behov på ett annat sätt än vad det offentliga många gånger har förmåga att göra. (s. 206)

Länkar:

https://read.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/investing-in-youth-sweden_9789264267701-en#page1

https://www.regeringen.se/492bb7/contentassets/a0ad2e8256e04888a13b76ceafde0036/sou-2018_11.pdf

Om folkhögskolan och deltagare med funktionsnedsättning – från SPSM och Högskolan Jönköping

Andelen deltagare med funktionsnedsättning under 2019:

- Allmän kurs, grundskolenivå: 21 procent
- Allmän kurs, gymnasienivå: 41 procent
- Särskild kurs: 13 procent

Sett över tid har antalet deltagare med funktionsnedsättning ökat, och största ökningen har ägt rum inom allmän kurs. Framför allt är det

deltagarna med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar som blivit fler, både inom allmän och särskild kurs. Inom allmän kurs utgör de här deltagarna 41 procent av alla deltagare med funktionsnedsättning under 2019, jämfört med 37 procent 2017. Inom särskild kurs utgör de 25 procent av samtliga deltagare med funktionsnedsättning 2019, jämfört med 21 procent 2017.

Bland deltagarna med funktionsnedsättning är jämförelsevis många födda i Sverige – framför allt i allmän kurs – och även andelen deltagare som är 24 år eller yngre är stor. Gruppen deltagare som har högst grundskola/motsvarande som högsta utbildning är större bland deltagarna med funktionsnedsättning än bland övriga, och relativt många studerar på gymnasienivå.

Folkhögskolan är på många sätt en välfungerande utbildningsform för deltagare med funktionsnedsättning. Detta visas bland annat i rapporter från Specialpedagogiska skolmyndigheten, SPSM. I rapporten *Villkor för utbildning* framhåller SPSM att det inom folkhögskolan finns många olika pedagogiska alternativ i undervisningen vilket ökar likvärdigheten och tillgängligheten för deltagare med funktionsnedsättning.

Liknande resultat presenteras i forskningsrapporterna *Utbildning som stödjande miljö för deltagare med högfungerande autism* och *Folkhögskolan som inkluderande miljö för deltagare med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar*. Här beskriver deltagare, lärare och rektorer hur tydliga strukturer och folkhögskolans individcentrerade och holistiska grundsyn – förståelsen för individens hela sammanhang – är avgörande för att deltagarna ska trivas och kunna genomföra sina studier.

Länkar:

<https://webbutiken.spsm.se/globalassets/publikationer/filer/villkor-for-utbildning-tillganglig-version.pdf/>

https://www.mucf.se/sites/default/files/publikationer_uploads/utbildning_som_stodjande_miljo.pdf

<http://hj.diva-portal.org/smash/get/diva2:1290728/FULLTEXT02.pdf>

Om FAMN

FAMN står för folkhögskola som arena för metodutveckling med nyanlända. Det främsta syftet med ESF projektet FAMN är att ta fram, kvalitetssäkra och sprida modeller och metoder för att unga nyanlända i större utsträckning ska kunna fullfölja behörighetsgivande studier på folkhögskola. Folkbildningsrådet är projektägare och projektet genomförs åren 2019–2021 tillsammans med fem folkhögskolor. Projektet bedrivs som ett så kallat flernivåprojekt med ett nationellt, regionalt och lokalt perspektiv.

FAMN-projektet visar på att folkhögskolan kan fungera som ett bra alternativ för nyanlända

FAMN-projektet arbetar med att utveckla kopplingen mellan språkinstruktionen inom gymnasieskolan och allmän kurs på folkhögskola. Genom att ta fram samverkansmodeller och metodutveckla folkhögskolans pedagogik gentemot målgruppen har projektet utvecklat en modell för metodutveckling som med fördel kan användas när folkhögskolan möter nya målgrupper framöver.

Några av folkhögskolornas framgångsfaktorer som projektet ser i dag är att den individuella studieplanen är viktig för att deltagarna ska se och förstå helheten över tid. Lärarnas engagemang har stor betydelse för målgruppen nyanlända samt språkutvecklande arbetssätt, förberedande metoder och fokus på hälsoaktiviteter. Vi kan också genom deltagarberättelser se att folkhögskolans bemötande spelar stor roll för självförtroendet och den fortsatta vägen framåt.

Vi har konstaterat att övergångar kan vara kritiska moment där deltagarnas valkompetens har stor betydelse. Därför har studie- och yrkesvägledning en central roll för deltagarna. De nyanlända måste veta att allmän kurs på folkhögskola finns som ett alternativ efter språkinstruktionen samt vilka alternativ som finns för att etablera sig på arbetsmarknaden. Till exempel erbjuder folkhögskolorna yrkeskurser för att underlätta unga nyanländas etablering på arbetsmarknaden.